

Sygn. akt V CK 593/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 maja 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa W. P.

przeciwko Bankowemu Funduszowi Nieruchomościowemu "A(...)" Sp. z o.o. w W.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 12 maja 2005 r., kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 6 maja 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji wyrokiem z dnia 22 sierpnia 2003 r. uwzględnił skargę pauliańską uznając za bezskuteczną w stosunku do powoda W. P. umowę sprzedaży nieruchomości zawartą w dniu 25 maja 2001 r. pomiędzy Spółdzielnią Mieszkaniową „I(...)” a pozwaną w niniejszym procesie spółką z o.o. „A(...)”. Wyrokiem uzupełniającym z dnia 9 grudnia 2003 r. Sąd ten uzupełnił powyższy wyrok stwierdzając, że uznanie za bezskuteczną w stosunku do powoda przedmiotowej umowy sprzedaży następuje celem zaspokojenia wierzytelności przysługującej powodowi wobec

Spółdzielni „I.(...)” w kwocie 8.388.994,38 zł, w tym 7.648.000 zł z tytułu odsetek ustawowych.

Apelację pozwanej Spółki od obu wyroków oddalił Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6 maja 2004 r., uznając za trafne ustalenia Sądu pierwszej instancji i na ich podstawie oceniając zarzuty apelacji.

W ocenie Sądu odwoławczego spełniona została przesłanka pokrzywdzenia powodowego wierzyciela w chwili wystąpienia ze skargą pauliańską bowiem istniejąca aktualnie niewypłacalność Spółdzielni pogłębiła się z chwilą dokonania z pozwaną zaskarżonej czynności. Za korzyść majątkową w rozumieniu art. 527 k.c. uzyskaną przez pozwaną uznał Sąd odwoławczy nabycie przez nią spornej nieruchomości przedstawiającej pewną wartość, stwierdzając zarazem, że rzeczywista jej wartość pozostaje bez znaczenia, a cena nabycia ma znaczenie drugorzędne. Uznając za istotną okoliczność badania świadomości osoby trzeciej, a więc pozwanej, Sąd Apelacyjny stwierdził, że wystarcza świadomość dłużnika, że czynność prawna może spowodować niemożność zaspokojenia się ogółu wierzycieli, a twierdzenia strony pozwanej, iż takowej świadomości nie miała ocenił jako gołosłowne. Zdaniem Sądu odwoławczego, fakt dystrybucji kwoty otrzymanej ze sprzedaży powinien wyostrzyć czujność pozwanej co do ewentualności istnienia innych wierzycieli. Zaistnienie sytuacji dowolnego uprzywilejowania przez dłużnika jednego z wierzycieli z pokrzywdzeniem innych jest w ocenie Sądu drugiej instancji równoznaczne ze spełnieniem kolejnej przesłanki zasadności skargi pauliańskiej.

Kasacja pozwanej, zaskarżająca wyrok Sadu Apelacyjnego w całości, oparta została na obu podstawach kasacyjnych. Spośród przepisów prawa procesowego zarzutami naruszenia objęto:

- art. 232 k.p.c. wskutek przyjęcia za udowodniony braku należytej staranności pozwanej o działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, bez prowadzenia dowodów w tym zakresie,
- art. 228 k.p.c. i 231 k.p.c. przez bezzasadne zastosowanie konstrukcji jurydycznych notoryjności i domniemania faktycznego,
- art. 230 k.p.c. i art. 350 § 1 k.p.c. przez uznanie za uzasadnione pominięcie przez Sąd I instancji wniosków dowodowych pozwanej i aprobatę jego tezy, że pozwana nie kwestionowała wiarygodności powoda,

- art. 328 § 2 k.p.c. i art. 233 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia zebranego materiału i niewskazanie przyczyn odmowy wiarygodności dowodom przedstawionym przez pozwaną,
- art. 381 k.p.c. i art. 382 k.p.c. poprzez pominięcie dowodów wskazanych w apelacji.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej pozwana zarzuciła naruszenie art. 6 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie wskutek przyjęcia za udowodnione faktów, co do których powód nie złożył wniosków dowodowych. Naruszenie art. 527 § 1 i § 2 k.p.c., wskutek ich niewłaściwego zastosowania, uzasadniono przyjęciem niewypłacalności dłużnika i wiedzy o tym strony pozwanej lub możliwości dowiedzenia się przy zachowaniu należytej staranności. Naruszenie art. 389, art. 390 i art. 394 k.c. uzasadnia skarżąca bezzasadnym przyjęciem, że zapłata dokonana przez SM I.(...) nie miała charakteru zadatku.

Powód w odpowiedzi na kasację wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów procesu twierdząc, że pozwany nie wykazał, aby zastrzeżenie w umowie zapłaty ceny z pominięciem rachunku bankowego sprzedawcy nie rodziło podejrzeń co do rzeczywistych intencji Spółdzielni „I.(...)” sprowadzających się do pokrzywdzenia wierzycieli.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja okazała się być opartą na usprawiedliwionych podstawach wobec trafności niektórych spośród przedstawionych w niej zarzutów w ramach każdej z obu podstaw kasacyjnych. Co prawda, wbrew twierdzeniom strony skarżącej, przesłanki uwzględnienia skargi pauliańskiej określone w art. 527 § 1 k.c. mogą być przedmiotem domniemań faktycznych, bowiem brak jest uzasadnionych podstaw do twierdzenia, aby zastosowanie tej instytucji ustawodawca ograniczył tylko do przesłanek, o których stanowią przepisy art. 527 § 3 i § 4 k.c. Jednakże przepis art. 231 k.p.c. przewiduje możliwość uznania za ustalone faktów mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a więc także odpowiadających przesłankom wymaganym dla uwzględnienia skargi pauliańskiej, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów. Tymczasem Sąd Apelacyjny trafnie twierdząc, że przepis art. 527 § 1 k.c. nie wymaga istnienia zamiaru dłużnika pokrzywdzenia wierzycieli a wystarcza sama jego świadomość, że czynność prawna może spowodować niemożność zaspokojenia się ogółu wierzycieli i że świadomość ta musi istnieć w chwili dokonania czynności prawnej, zarazem jednak niejako milcząco zaaprobował ustalenie, bo bez wskazania na żadne

inne ustalone fakty, że dłużnik działał z taką właśnie świadomością pokrzywdzenia wierzycieli w chwili zawierania przedmiotowej umowy sprzedaży.

Równocześnie Sąd ten zastosował także domniemanie faktyczne dokonując oceny istnienia kolejnej przesłanki uwzględnienia skargi pauliańskiej, tj. istnienia wiedzy pozwanej osoby trzeciej o stanie świadomości dłużnika działania z pokrzywdzeniem wierzycieli lub powinności dysponowania taką wiedzą, bez równoczesnego wskazania na istnienie innych ustalonych faktów, mogących ewentualnie być podstawą posłużenia się instytucją domniemania faktycznego w przedmiocie wystąpienia ostatniej z przesłanek skargi pauliańskiej spośród określonych w art. 527 § 1 k.c. Wskazania na istnienie ustalonego faktu, będącego podstawą dla zastosowania instytucji domniemania faktycznego, nie może zastąpić proste zanegowanie przez Sąd Apelacyjny wystąpienia okoliczności negatywnej, a sprowadzające się do sformułowania, że twierdzenia strony pozwanej iż takowej świadomości nie miała uznać należy za gołosłowne. Dla skutecznego posłużenia się domniemaniem faktycznym w przedmiocie wystąpienia przesłanki w postaci istnienia wiedzy pozwanej osoby trzeciej co do świadomości określonego działania dłużnika lub co najmniej powinności posiadania takiej wiedzy przez pozwaną osobę trzecią, niezbędne było wskazanie na istnienie innych ustalonych faktów, mogących być podstawą dla poprawnego dokonania domniemania faktycznego. Tymczasem Sąd odwoławczy powołał się na fakt dystrybucji kwoty otrzymanej ze sprzedaży jako mający „wyostrzyć czujność” pozwanej co do ewentualności istnienia innych wierzycieli. Taka konstatacja nie pozwala na jednoznaczne przesądzenie o tym, czy Sąd Apelacyjny ustala w ten sposób brak zachowania przez pozwaną należytej staranności w uzyskaniu wiedzy o działaniu dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, czy też Sąd ten przyjmuje, że pozwana taką wiedzą dysponowała bądź nie dysponowała. Wątpliwości w przedmiocie ostatecznego kształtu ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę orzekania pogłębia okoliczność, że Sąd Apelacyjny ograniczył zakres przedmiotowy domniemywanej wiedzy pozwanej osoby trzeciej jedynie do ewentualności istnienia innych wierzycieli. Tymczasem dla uznania wystąpienia ostatniej z przesłanek przesądzających o zasadności skargi pauliańskiej istotna jest nie tyle wiedza osoby trzeciej o istnieniu innych wierzycieli jej kontrahenta umownego, ale niezbędna jest wiedza tejże osoby trzeciej, lub powinność posiadania, przy zachowaniu należytej staranności, wiedzy co do tego, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a nie tylko ze świadomością ewentualnego ich istnienia.

Wobec powyższego uznać należało za trafne te zarzuty kasacji, które sprowadzają się do naruszenia art. 231 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c., a których naruszenie mogło mieć wpływ na prawidłowy kształt ustaleń faktycznych w przedmiocie wystąpienia wszystkich materialnoprawnych przesłanek uwzględnienia skargi pauliańskiej, a w konsekwencji mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Wobec uznania za usprawiedliwioną drugiej podstawy kasacyjnej i w konsekwencji braku podstaw do przyjęcia istnienia stabilnych i poprawnie dokonanych ustaleń faktycznych, należało uznać zasadność zarzutu naruszenia art. 527 § 1 k.c. przez jego niewłaściwe, bo co najmniej przedwczesne, zastosowanie w obecnym stanie sprawy.

Natomiast chybiony okazał się zarzut naruszenia art. 6 k.c., bowiem nawet hipotetycznie wadliwe przyjęcie określonych faktów za udowodnione nie dowodzi naruszenia tego przepisu, którego istota i funkcja sprowadzają się do określenia rozkładu ciężaru dowodu i wskazania reguł określających podmiot obciążony tym ciężarem. Przepis art. 6 k.c. nie reguluje natomiast konsekwencji prawidłowego bądź nieprawidłowego przeprowadzenia przez Sąd określonego dowodu, zgłoszonego przez właściwą stronę.

Nie okazały się również zasadne zarzuty naruszenia art. 389 k.c., art. 390 k.c. i art. 394 k.c., bowiem Sąd Apelacyjny ani nie przyjął, że umowa przedwstępna, zawarta między SM I.(...) a małż. Rawnikami, nie wiązała tych stron w dniu 25 maja 2001 r., ani też nie określił charakteru zapłaty dokonanej przez SM I.(...), a w szczególności nie przyjął, że zapłata dokonana przez Spółdzielnię I.(...) nie miała charakteru zadatku.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, działając na podstawie art. 393¹³ §1 k.p.c., znajdującym w niniejszej sprawie zastosowanie na podstawie art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego... (Dz. U. 2005 r. Nr 13, poz. 98).